

Hans Gordon:

Möten är en dynamisk kraftkälla

”Allt tycks peka på att det är lättare att förändra individer som utgör en grupp än att förändra var och en av dem för sig. Så länge gruppens värden förblir oförändrade kommer individen att motsätta sig förändringar, allt starkare ju mer det krävs att han avviker från gruppens normer. Om däremot gruppens norm förändras elimineras det motstånd som har sin grund i förhållandet mellan individen och gruppen.”

Ur *Field Theory in Social Science*, av Kurt Lewin

VÅR TID PRÄGLAS av det individuella och unika. Det är du som individ som är utrustad på ett visst sätt; det är du som utgör målet för olika pedagogiska, medicinska och andra utvecklingsinriktade insatser. Det förväntas att du, som är du och inte någon annan, ska ingå som en produktionsduglig kugge i det stora samhällsmaskineriet. Det är inte längre Internationalen som åt alla lycka bär, även om den globaliserade marknaden ändå har blivit en materialiserad, moderniserad del av den lätt åldersstigna socialistiska idén. Det är du som huvudsakligen måste ansvara för din egen framgång och din egen lycka, med visst bistånd av samhällets organiserade institutioner.

Man måste gå tillbaka till vad de socialpsykologiskt orienterade forskarna sa och skrev under det förra sekelskiftet och under 1900-talets första hälft för att få ett annat perspektiv på hur vi människor formas och eventuellt omformas under livets gång och hur vi egentligen är underställda sociala kraftspel som vi inte alltid är medvetna om. Den franske filosofen och sociologen Emile Durkheim (1858–1917) menade till exempel att framhävandet av individen enbart ger upphov till skenbilder eller illusioner. Det är som att säga att enskilda celler i människans kropp utgör det viktigaste för våra gemensamma ansträngningar; inte hela människan. Durkheim poängterade att helheten utgörs av samhället. Samhället är kroppen och individerna i samhället är alltid underkastade samhällets styrmekanismer.

Den amerikanske sociologen Charles Horton Cooley (1864–1929) underströk att den enskilda människan visserligen kan göra försök att bryta sig ut ur det gemensamma samhällslivet, men eftersom han eller hon ändå redan är formad av detta blir utbrytningen bara en skenmanöver. Ingen kan vara helt oberoende av andra; man kan inte ens tänka några vettiga tankar utan andra. Individen och samhället måste därför alltid studeras som en enhet eller en helhet.

Tänk dig således att du bokat en tid på vårdcentralen. Du har bett att få träffa din husläkare. Du kan själv inte riktigt definiera vad det är för fel på dig. Du har nämligen inte någon feber. Du blöder inte någonstans. Det värker inte specifikt i någon del av din kropp. Du känner dig inte påtagligt yr. Du upplever ändå att det är något fel någonstans. Du ber om att bli undersökt. Din läkare vet kanske inte riktigt var hon ska börja. Hon kollar blodtrycket och lyssnar på hjärta och lungor. Hon bestämmer sig för att ta ett blodprov för att kontrollera lever- och njurvärden och lite annat. Hon hittar inte något

särskilt utan rekommenderar dig att leva sunt, äta nyttigt och ta minst en långpromenad om dagen. Vad skulle hon annars göra?

Hon kanske skulle kunnat undersöka dig som en del av ett större sammanhang. Hon kanske skulle kunnat lyssna och försöka föreställa sig dig som en liten del av något större: familjen förstås, men även den omgivande vänkretsen, arbetskamraterna, arbetslivet i stort, tillhörighetsfrågorna, identiteten, du som samhällsmedborgare. Bär du symptom på något större som inte fungerar tillräckligt väl?

Nu vet både du och jag att den typen av undersökningar mäktar doktorn inte med. Väntrummet är fullt med folk och husläkaren kan alltid säga att hon är medicinare och inte psykiater. Så du får gå hem utan några undergörande piller. Samtidigt: i vårt samhälle prioriteras den typ av undersökningar som kan benämnas som reduktionistiska. Vi tittar mer på delarna än på helheten. Och det är kanske just det du lider av om du förstår vad jag menar.

Den i Tyskland födde psykologen Kurt Lewin (1890–1947) brukar betecknas som en av de ledande föregångarna inom socialpsykologin. I likhet med många andra intellektuellt framstående forskare flydde han till USA undan den snabbt framväxande nazismen. I USA gjorde Lewin en snabb och framgångsrik karriär. Han startade bland annat ett unikt forskningscentrum vid Massachusetts Tekniska Högskola (MIT), som benämndes Research Center for Group Dynamics. Här kom flera yngre forskare och terapeuter att samlas för att med olika metoder studera hur människor kunde förändra sina attityder och handlingsmönster via arbete med grupper. Det Lewin blev mest känd för är hans liknelser med naturvetenskapens fynd om hur gravitationen kan betraktas som ett kraftfält som påverkar och styr kroppars rörelser. Finns det ett motsvarande fält som driver människans ageranden? Ja, absolut, menade Lewin. Det finns ett psykologiskt fält som i huvudsak utgörs av de relationer som uppstår mellan människorna och deras tolkningar av det som då försiggår. Detta fält är fyllt av upplevelser av andras känslor: mimiken, kroppsrörelserna, olika kulturella mönster – och vad som verbalt uttrycks. Allt organiseras i en form som kan benämnas som en omedveten tolkningsmodell. Omedvetenheten betyder att man har svårt att riktigt sätta ord på det som sker, men man är ändå utsatt för det Lewin menade var ett dynamiskt, enormt potent kraftfält. En grupp är således inte enbart en samling individer. Den består av en mängd relationer och det är dessa relationer som påverkar var och en av oss att tro det vi tror på och att utföra det vi utför. Det är således inte primärt du som driver dig själv. Du är redan omhändertagen och drivs av det fält som omger dig.

Finns det då inte någon, inte en enda människa, som agerar helt av egna krafter? Hur är det med öknens eremiter? De fria viddernas män eller kvinnor, de enskilda som hellre vandrar ut i skogen utan följe än att flockas tillsammans med andra i galleriornas köpcentra eller kring de större middagsborden? Jo, det finns alltid de som strävar efter att spränga gränser, de som vill ta sig ut ur den konventionella omfamningen. Våra bästa konstnärer kan många gånger räknas dit. Några kommer att uppfattas som udda, märkliga, sådana som är svåra att få vanlig kontakt med. Andra kommer att på avstånd beundras för riskbenäget mod och personlig styrka. Vissa avviker genom att bli mer eller mindre galna eller kriminella. Poängen är dock att oavsett avvikelserna är dessa ändå formaterade av ett system och ett ursprung som inte bara tillåter utan till och med driver dem. När dessa blir mer

frekventa och högljudda kan det mycket väl vara ett uttryck för att gruppen och samhället i sina etablerade former håller på att krackelera. När en stjärna i rymden börjar sin slutliga dödskamp kommer den att skjuta iväg kaskader av tidigare oförutsett material i lite olika riktningar.

Jordskalv hör livet till. Plötsligt börjar det att skaka. Vibrationerna får det uppbyggda att skapa svängningstal som för de flesta leder till skräck och ångest. Ju mindre insikt man har kring det som sker desto mer skrämmande är det. Det är exakt på motsvarande sätt med vårt allmänna samhällsliv. När grunderna för det vi byggt upp plötsligt börjar bli osäkra och otrygga är det inte långt till paniken.

Det är därför det är så viktigt med möten. Men inte vilka möten som helst. Konventionella predikantmöten av olika slag, med en ensam talare i predikstolen eller på scenen och där enkla förhållningsorder delas ut, kan visserligen för en stund ljusa upp tillvaron; hoppet kan återvända och glädje kan spridas, men på lång sikt är det andra typer av möten som behövs. Det är riktiga, äkta möten, där du är i dialog med mig och jag med dig; där vi ständigt prövar och utmanar varandras idéer och tankar; där vi söker och utforskar grunderna för varför vi gör det vi gör utan att vi för den skull sätter oss på varandra i avsikt att skada. Den typen av möten har urgamla rötter. Redan Aristoteles (384–322 f Kr) var intresserad av människans förmåga att utveckla sig själv till den fulländning som tänktes följa människans förmåga att inse sin koppling till sig själv som samhällsburen kropp, det vill säga varje människa är ouplösligt förbunden med det samhälle i vilket hon lever och verkar. Människans natur är således social. Genom samverkan med andra kan människorna koordinera sina handlingar och tillsammans med andra skapa nödvändiga lagbundenheter för den nödvändiga konkurrens som kan leda till ett konstruktivt nyskapande till gagn för alla.